

Η δογματική ως ερμηνευτική διαδικασία. Οι θεολογικές προϋποθέσεις για την ερμηνεία του νοήματος της πίστεως

Μικρή εισαγωγή στο μάθημα Δογματική Β

Σταύρου Γιαγκάζογλου
Επικ. Καθηγητή Δογματικής

Η θεολογία και μάλιστα η δογματική εκφράζεται με τη γλώσσα και τις έννοιές της. Ωστόσο, η γλώσσα σημαίνει δίχως να περικλείει ή να εξαντλεί την αλήθεια της πίστεως, η οποία είναι πρωτίστως χαρισματική εμπειρία και βίωμα και κατόπιν γίνεται γλώσσα, ορολογία και έννοιες με συγκεκριμένο σημασιολογικό περιεχόμενο. Ευθύς εξαρχής είναι ανάγκη να επισημάνουμε ότι η θεολογία της Εκκλησίας δεν δημιουργεί μία νέα γλώσσα αλλά προσλαμβάνει κατά τρόπο φυσικό και διακριτικό τη γλώσσα του πολιτισμικού περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσεται. Εδώ ακριβώς εντοπίζεται και η συμβατικότητα της γλώσσας ως προς την αλήθεια. Κατά την ορθόδοξη παράδοση η αλήθεια του Θεού δεν εξαντλείται στη λεκτική διατύπωσή της. Κατά τον Γρηγόριο Νύσσης «ή γάρ ἀληθῆς τοῦ θεοῦ δύναμις τε καὶ ἐξουσία καὶ ἀρχὴ καὶ κυριότης κατὰ γε τὸν ἡμέτερον λόγον οὐκ ἐν συλλαβαῖς τὸ εἶναι ἔχει». Προηγείται πάντοτε η αποκάλυψη του Θεού και η εμπειρία της αλήθειας από τον άνθρωπο και ακολουθεί η σάρκωσή της σε γλώσσα. Δίχως την εμπειρία της πίστεως, η γλώσσα από μόνη της δεν περικλείει ούτε εξαντλεί την αλήθεια της βιούμενης πραγματικότητας. Σε κάθε περίπτωση ο κτιστός άνθρωπος με τη γλώσσα, την οποία επινοεί, εκφράζει την εμπειρία της άκτιστης ενέργειας του Θεού. Ωστόσο, μεταξύ κτιστού και ακτίστου δεν υφίσταται καμία αναλογία και ομοιότητα.

Είναι παράδοξο, συνεπώς, να αναζητείται από τη θεολογική σκέψη της εποχής μας η αλήθεια της πίστεως στις δομές, στα μορφολογικά σχήματα και στις λέξεις-έννοιες της βιβλικής γλώσσας. Το γεγονός της εν Χριστώ σωτηρίας δεν αποτελεί γλωσσικό γεγονός, το οποίο με την ερμηνευτική και αναλυτική μέθοδο της απομύθευσης και της αποδόμησης μπορεί να οδηγήσει στην καρδιά της θεολογικής αλήθειας. Η απολυτοποίηση της γλώσσας που παρατηρείται στη σύγχρονη θεολογική ερμηνευτική κατ' επίδραση της αναλυτικής φιλοσοφίας της γλώσσας, η οποία και ταυτίζει το *είναι* με τη *γλώσσα* (M. Heidegger, H. G. Gadamer), εγκλωβίζει εν τέλει το πρόσωπο και το γεγονός του Χριστού, την εμπειρία της σχέσης και κοινωνίας μαζί του, σε ένα είδος «λογομονισμού», στην απλή εξαγγελία της διδασχίας και στην αυτονόμηση του γλωσσικού ενδύματος του ευαγγελικού μηνύματος. Ωστόσο, ο Χριστός είναι ο ένας της Τριάδος, είναι πρόσωπο που δρα και ενεργεί στην ιστορία, είναι πρώτιστα γεγονός και όχι απλώς λόγος ή διδασχία. Ο Θεάνθρωπος δεν κηρύσσει μία αφηρημένη διδασκαλία αλλά τον ίδιο τον εαυτό του και καλεί τον άνθρωπο σε εμπειρική μετοχή και προσωπική σχέση μαζί του. Ο Χριστός αυτοπροσώπως είναι η οδός, η αλήθεια και η ζωή. Η αλήθεια είναι βιωμένο γεγονός στο πρόσωπο του Χριστού και γίνεται χαρισματικό γεγονός διά του Αγίου Πνεύματος στην Εκκλησία, το οποίο κοινωνείται δια της Ευχαριστίας. Δεν είναι άσαρκη διδασχία αλλά η «λόγωση» της σάρκας, η σάρκωση της αλήθειας στο Πρόσωπο του Χριστού. Στην Εκκλησία η εμπειρία της παρουσίας του Χριστού δεν είναι

υπόθεση λόγων ή λέξεων αλλά εμπειρικής μετοχής. Στη γνώση της αλήθειας προηγείται η εμπειρία της ίδιας της αλήθειας και ακολουθεί η λεκτική διατύπωση της δογματικής διδασκαλίας της Εκκλησίας. Στους Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας τα ονόματα της θεολογίας είναι συμβατικά σχήματα της γλώσσας, που σημαίνουν *πράγματα* και *γεγονότα*, τα οποία σχετίζονται και έχουν ως αιτία τη δράση του άκτιστου Θεού στην κτίση και στην ιστορία. Το δόγμα, συνεπώς, είναι πρωτίστως «πράγματα» και δευτερευόντως «ονόματα», λέξεις και έννοιες.

Η ορθόδοξη θεολογία, εξ άλλου, δεν εγκλωβίζεται μονοσήμαντα στους φιλοσοφικούς δρόμους του αποφατισμού ή της καταφατικής θεολογίας αλλά *σημαίνει* γλωσσικά την εν Χριστώ εμπειρία του Τριαδικού Θεού, εμπειρία την οποία βιώνει κατ' εξοχήν στη λειτουργική και λατρευτική ζωή της. Ο περίφημος *αποφατισμός* της πατερικής θεολογίας αφορά το ακατάληπτο και αμέθεκτο της ουσίας του Θεού και σαφώς δεν αναφέρεται στην εμπειρία της αλήθειας, της γνώσης και της κοινωνίας με τον Θεό, την οποία εκφράζει θετικά και εμπειρικά με τα συμβατικά σχήματα της γλώσσας ως αποτέλεσμα της ενέργειας του Θεού. Χαρισματική εμπειρία του Θεού και έκφραση αυτής της εμπειρίας με τη γλώσσα είναι ο άξονας που συγκροτεί ιστορικά τη βιβλική και πατερική θεολογία.

Συχνά στη γλωσσική ανάλυση της θεολογίας των Ελλήνων Πατέρων της Εκκλησίας από νεότερους δυτικούς ερευνητές γίνεται λόγος για εξελληνισμό της χριστιανικής πίστης ή για εκχριστιανισμό του ελληνισμού. Πράγματι, η ελληνική γλώσσα και παιδεία, η φιλοσοφική σκέψη, η λογοτεχνία, η τέχνη, η οργάνωση και οι θεσμοί του δημόσιου βίου, η δημοκρατία και άλλα στοιχεία του αρχαιοελληνικού κόσμου διαμόρφωσαν σταδιακά ένα νέο μορφωτικό ιδεώδες μέσα από το οποίο λειτούργησε και εκφράσθηκε η πατερική σκέψη, η θεολογική ορολογία, η λειτουργική ζωή, ο συνοδικός θεσμός, η εκκλησιαστική ποίηση και η τέχνη, προσελήφθησαν έθιμα και μορφές κοινωνικής ζωής, υιοθετήθηκαν επιστημονικές γνώσεις και αξίες που συνέβαλαν στην ανάδυση ενός ολόκληρου πολιτισμού στο ιστορικό προσκήνιο. Ωστόσο, τούτο δεν έγινε εξαρχής ούτε αυτόματα. Οι φιλοσοφικές και θεολογικές αρχές της αρχαιοελληνικής παράδοσης συγκρούσθηκαν σφοδρότατα με την πίστη του Χριστιανισμού. Μάλιστα, οι διαφορές μεταξύ τους οδήγησαν στην εμφάνιση μεγάλων αιρέσεων. Η σύγκρουση αυτή και η αντιπαράθεση σταδιακά οδήγησε σε μία εκπληκτική θεολογική και πολιτιστική σύνθεση με βασικές συνιστώσες τον Χριστιανισμό και τον Ελληνισμό. Από τη γόνιμη συνάντηση της ελληνικής σκέψης με την πίστη και ζωή της Εκκλησίας διαμορφώθηκαν νέες θεωρήσεις στην κατανόηση του Θεού, του κόσμου, του ανθρώπου, της ιστορίας, κ.λπ. Πρόκειται για μία νέα οντολογία, την οποία επεξεργάσθηκαν οι Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας ως επέκταση και ανανέωση της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας, ως θετική ανταπόκριση στη φιλοσοφική πρόκληση. Τα δόγματα της Εκκλησίας ως περιεκτική διατύπωση της αλήθειας της Αγίας Γραφής για τον Θεό, τον κόσμο και τον άνθρωπο είναι ακατανόητα δίχως τη γλώσσα της ελληνικής φιλοσοφίας.

Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται και η σχέση μεταξύ δόγματος και αίρεσης. Η αλήθεια και η ορθοδοξία συνιστά ορθή έκφραση (δόγμα) της καθολικότητας της εκκλησιαστικής εμπειρίας. Η αίρεση αποτελεί παραμόρφωση της αλήθειας, πράξη σχίσματος και θεωρητική διδαχή που δεν ανταποκρίνεται στην εμπειρία της αλήθειας και της καθολικότητας της Εκκλησίας. Εκείνο που έχει σημασία είναι πάντοτε η βιωματική διάσταση του δόγματος ως σύμπτωση της διατυπωμένης με γλωσσικούς όρους αλήθειας με το ήθος και την εμπειρία της αλήθειας στην εκκλησιαστική κοινότητα. Μια σύντομη αναφορά στις αιρετικές αντιλήψεις για το πρόσωπο του Χριστού επισημαίνει τον θεολογικό αγώνα της αρχαίας Εκκλησίας να οριοθετήσει

δογματικά την εν Χριστώ πίστη και εμπειρία της. Ο δοκητισμός ως διαρχία πνευματικού και υλικού κατά τα ελληνικά πρότυπα σκέψης εμφανίζεται ήδη κατά τα τέλη του 1ου αι. Στον 2ο αι. κυριαρχεί ο γνωστικισμός ως διαρχικό και ιεραρχικό σύστημα με ελληνικές και ιουδαϊκές προϋποθέσεις. Η αντιχριστολογική βάση του γνωστικισμού αποθεώνει την πνευματική ουσία του ανθρώπου και καταδικάζει την υλική σύστασή του. Ο Σαβέλλιος δίδασκε ότι ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιον Πνεύμα είναι φανερώσεις του ενός και μοναδικού Θεού και δεν είναι τρεις ιδιαίτερες υποστάσεις. Ακολουθώντας, κατά τον Άρειο, ο Λόγος θεωρείται ως το πρώτο κτιστό δημιούργημα του Θεού. Κατά τον Απολινάριο, ο Λόγος προσέλαβε άψυχο και άλογο σώμα. Για τον Νεστόριο ο Ιησούς δεν ήταν Θεός αλλά θεοφόρος, αφού οι δύο φύσεις του Χριστού ήταν πλήρως διακεκριμένες, ενώ η σχέση τους ήταν απλώς ηθική. Η Παναγία υπήρξε απλώς Χριστοτόκος ως ανθρωποτόκος και όχι Θεοτόκος, αφού γέννησε έναν άνθρωπο, στον οποίο κατόπιν ενοίκησε ο Θεός Λόγος. Ο μονοφυσιτισμός του Ευτυχούς, αντίθετα από τον Νεστόριο, πρέσβευε ότι η ανθρώπινη φύση του Χριστού απορροφήθηκε πλήρως από τη θείκη. Στη συνέχεια ο μονοθελητισμός, ενώ δεχόταν τις δύο φύσεις του Χριστού, αναγνώριζε, ωστόσο, μονάχα, μία θέληση και μία ενέργεια στον Χριστό.

Στην ακμή της σχολαστικής σκέψης του Μεσαίωνα κυριαρχεί η θεολογία της ουσίας. Θεός δεν σημαίνει πρωταρχικά τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδος, αλλά γενικά τη θεότητα ως απρόσωπη και ανυπόστατη ουσία. Ως υπέρτατο Είναι, η απρόσωπη θεία ουσία προηγείται υπαρκτικά ως βάση των προσώπων, τα οποία αναδύονται ως εσωτερικές σχέσεις αντίθεσης αυτής της ουσίας. Η Τριάς των Προσώπων δεν είναι παρά το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας απορροής ή μιας εσωτερικής αναγκαιότητας της ουσίας. Ταυτόχρονα, καθιερώθηκε μια ψυχολογική ερμηνεία των Τριαδικών Προσώπων. Αρκεί η ψυχολογική ατομικότητα ενός ανθρώπου (νους-λόγος-πνεύμα) για να οριστεί αναλογικά και αναγωγικά (analogia entis) η ουσία και η προέλευση των προσώπων της Αγίας Τριάδας. Το Filioque ως συνέπεια μιας τέτοιας θεώρησης επισημαίνει όχι απλώς μία έλλειψη σαφούς διάκρισης μεταξύ προσώπου και ουσίας αλλά την προτεραιότητα στην ενότητα της θείας ουσίας σε βάρος της αρχής του προσωπικού τρόπου υπάρξεως.

Η έννοια του Θεού κατανοείται ως αντικείμενο της διάνοιας, οργανώνεται σε κλειστό σύστημα με βάση τους κανόνες της λογικής αντικειμενικότητας και της χρησιμοθηρικής «θετικής» γνώσης, όπως ακριβώς ισχύουν στο επιστητό των άλλων επιστημών. Ότι συλλαμβάνει ο νους ως έννοια, υφίσταται και ως φυσική ή μεταφυσική πραγματικότητα. Με τη λογική διερεύνηση των γενικών εννοιών (ον, ουσία, Θεός, κόσμος, αιωνιότητα κ.λπ.) ο νους ανάγεται από την έννοια στο νοούμενο. Η γνώση των εννοιών οδηγεί απευθείας στην ουσία της πραγματικότητας. Η συστηματική χρήση του ορισμού, της διαίρεσης, του συλλογισμού και η κατάταξη του περιεχομένου των ιερών κειμένων σε κεφάλαια και σε έννοιες εκλαμβάνεται ως η ασφαλής μέθοδος για τη γνώση των δογμάτων. Η ανθρώπινη διάνοια, εφαρμόζοντας τη σχολαστική μέθοδο στα ιερά κείμενα μπορεί να ανάγεται λογικά στην αντικειμενοποιημένη ύπαρξη του Θεού, η οποία εκλαμβάνεται ως απρόσωπη αναγκαιότητα του απόλυτου όντος. Η λογική εμβάθυνση στην αλήθεια του δόγματος είναι δυνατό να ανακαλύψει ακόμη και εντελώς νέες πτυχές του. Επιπλέον, η δογματική θεωρήθηκε συχνά από τη σχολαστική θεολογία ως ένας δογματισμός νομοκανονικής υφής και θεσμοποίησης. Τα δόγματα θεωρήθηκαν ως αφηρημένες και διανοητικές συλλήψεις, ως λογικές προτάσεις της πίστεως ή ως αποφάσεις της Εκκλησίας αιώνιου κύρους με υποχρεωτική αυθεντία και αναγκαστική αποδοχή.

Η δικανική και ομολογιακή νοοτροπία που μας κληροδότησε η σχολαστική θεολογία, εξέλαβε

τα δόγματα ως απροσπέλαστα μυστήρια, στην ουσία άσχετα με τη ζωή μας, ωστόσο απαραίτητα ιδεολογικά και ομολογιακά εργαλεία για τη θεωρητική πλαισίωση της πίστης στον Θεό. Η αντίληψη αυτή οδηγήθηκε στα άκρα με την προτεσταντική Μεταρρύθμιση και τη διαμάχη για το ζήτημα των πηγών της θείας αποκάλυψης. Η σχολαστική και ομολογιακή κληρονομιά οδήγησε και τους ορθόδοξους στα νεώτερα χρόνια σε μία δήθεν παραδοσιοκρατική αντίληψη των δογμάτων, όπου το κύριο βάρος φαίνεται να έχει η τυπολατρία και η ομολογιακή εμμονή στη μορφολογία του δόγματος, δίχως αναφορά στην εμπειρία της αλήθειας που εμπεριέχει. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην έκθεση της δογματικής τους ύλης οι νεότερες δογματικές των ορθόδοξων κατά σχολαστική επίδραση ξεκινούν πάντοτε από την ενότητα του Θεού (De Deo uno) και ακολούθως καταλήγουν στην τριαδικότητα του Θεού (De Deo trino). Τα δόγματα, λοιπόν, είναι θεωρητικές αποφάνσεις ή άρθρα της πίστεως, τα οποία στηρίζονται στην Αγία Γραφή και στην παράδοση και κατοχυρώνονται από κάποια συνοδική ή άλλη εκκλησιαστική αυθεντία. Έτσι τα δόγματα αποκτούν μία αυτοδύναμη και καθοριστική λειτουργικότητα, γίνονται σύστημα νομικών διατάξεων που επικαθορίζουν τη ζωή της Εκκλησίας και τον ηθικό βίο των χριστιανών. Είναι χαρακτηριστικό ότι διάφορες θρησκευτικές κινήσεις στον ορθόδοξο χώρο επέδειξαν παντελή αδιαφορία για το θεολογικό δόγμα και έδωσαν βαρύνουσα σημασία στην ηθική διδασκαλία, εισάγοντας απροκάλυπτα τον δυτικό ρασιοναλισμό και τον ευσεβισμό. Ο αθεολόγητος αυτός μυστικισμός της πρακτικής ευσεβείας, αντιλαμβανόταν την πίστη ως ηθικολογία, με δικανικές και συναισθηματικές απλουστεύσεις και προσανατόλιζε τους πιστούς σε έναν αντικειμενικό κώδικα καλής συμπεριφοράς.

Στις μέρες μας ένα είδος απονεύρωσης και αποψίλωσης του κηρύγματος και της ποιμαντικής πράξης από τη δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας φαίνεται να κερδίζει έδαφος. Συνάμα, δεν είναι λίγες οι παρανοήσεις εκ μέρους πολλών πιστών, οι οποίες σχετίζονται με τα δόγματά της. Η απάντηση στο πρόβλημα αυτό δεν δίνεται με τη διαιώνιση μιας θεολογικής αφασίας, η οποία, ενώ κόπτεται για την ομολογιακή υπεροχή της ορθόδοξης πίστης, ωστόσο, δεν μπορεί να την ερμηνεύσει ζωτικά για τον σύγχρονο άνθρωπο. Εξάλλου, η αντιμετώπιση των πάσης φύσεως ποιμαντικών προβλημάτων, των αιρέσεων, η εισδοχή νέων πιστών, των νέων προκλήσεων της πολυπολιτισμικής σύνθεσης της κοινωνίας μας, απαιτούν μία αναθεώρηση της σημασίας και του ρόλου της ερμηνείας των δογμάτων. Τα δόγματα της Εκκλησίας δεν είναι απλώς θεωρητικές διατυπώσεις και απολιθώματα του παρελθόντος προς ενασχόληση των αρχαιολόγων της γνώσης, αλλά περικλείουν νοήματα που έχουν αποφασιστική σημασία για την αλήθεια και την ύπαρξη του ανθρώπου. Αποκαλύπτουν καίριες και οριακές αλήθειες, από τις οποίες εξαρτάται η ύπαρξή μας.

Στην ορθόδοξη παράδοση τα δόγματα ούτε εξελίσσονται ούτε βελτιώνονται. Κατά τη διατύπωσή των δογμάτων ισχύει σαφώς η ακρίβεια και η ακριβολογία στην έκφραση και ομολογία τους. Ενώ η εμπειρία της πίστης και της ζωής της Εκκλησίας είναι πάντοτε ενιαία και σταθερή, η γλωσσική έκφρασή της σε κάθε εποχή μπορεί να παρουσιάζει ποικιλία. Η παράδοση, λοιπόν, ως βιωματική έκφραση, κατανόηση και ερμηνεία των δογμάτων της πίστεως γνωρίζει διαρκώς προσθήκες και αυξήσεις. Η λειτουργική και λατρευτική ζωή, ο πλούτος της πατερικής διδασκαλίας ως υπομνηματισμός της Αγίας Γραφής και των δογμάτων, η τέχνη της Εκκλησίας και κάθε άλλη έκφραση της πίστης και της ζωής της αυξάνονται και αναπτύσσονται διαρκώς. Αλλά η προσθήκη και η αύξηση αυτή της παράδοσης είναι αποτέλεσμα εμπειρίας της αλήθειας, αποτελεί προσθήκη εμπειρίας και

συνιστά αύξηση με φωτισμό των εκάστοτε νέων προβλημάτων. Δεν είναι εξέλιξη, υπέρβαση ή βελτίωση των δογμάτων αλλά ερμηνεία και κατανόηση και όχι απλώς στατική περιγραφή. Το γεγονός αυτό παρατηρείται σε όλο το εύρος της πατερικής κριτικής προς τις εκάστοτε αιρέσεις, όταν κατά βάση οι πατέρες και θεολόγοι της Εκκλησίας ενδιαφέρονται για τα πράγματα και όχι απλώς για τα ονόματα της πίστεως. Έτσι, όταν ομολογείται το δόγμα της πίστεως χρειάζεται όντως άτεγκτη ακρίβεια στην διατύπωση, όταν, όμως, ερμηνεύεται ή προβάλλεται το ορθόδοξο δόγμα έναντι της αιρετικής διδαχής, τότε επιβάλλεται η παραπέρα ανάπτυξη, ακόμη και πέρα από την ακρίβεια της ορολογίας. Εξ άλλου, η ερμηνεία των δογμάτων που αντιλαμβάνεται το έργο της με ποιμαντική και θεολογική ευαισθησία δεν εκλαμβάνει τα δόγματα *de lege lata*, ως ισχύουσα νομοθεσία κατά τρόπο άκαμπτο και ανυποχώρητο ή ως αξιωματικές αρχές τις οποίες δεν μπορεί να επαληθεύσει εμπειρικά στη ζωή της εκκλησιαστικής κοινότητας ή να αναδείξει ερμηνευτικά στη γλώσσα του σύγχρονου ανθρώπου.

Τα δόγματα προκύπτουν από την εμπειρία της Εκκλησίας, δεν προσεγγίζονται θεωρητικά και αποκομμένα από τη ζωή της, αλλά βιώνονται και διασαφηνίζονται κυρίως και κατ' εξοχήν μέσα στη λατρευτική ζωή της. Εδώ ακριβώς αναδύεται και ο ζωτικός σύνδεσμος μεταξύ λατρείας και δογμάτων. Τα δόγματα της Εκκλησίας ως έκφραση της πίστης και της ζωής της βρίσκονται στην καρδιά της λειτουργικής εμπειρίας. Η μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, το Βάπτισμα και η Ευχαριστία, οι δεήσεις, οι ευχές, σύμπασα η υμνολογία, τα αγιογραφικά αναγνώσματα, το ίδιο το Σύμβολο της Πίστεως, εκφράζουν ποιητικά και παραστατικά την αλήθεια της πίστης, συνδέοντας αρμονικά το δόγμα με τη λατρεία. Από τις απαρχές της Εκκλησίας, ακόμη, ο κανόνας της πίστεως συμπίπτει με τον κανόνα της λατρείας. Η σύμπτωση αυτή εξηγεί, εν τέλει, γιατί η έκφραση τόσο της πίστεως όσο και της λατρείας γίνεται με γλώσσα εικονολογική και ποιητική παρά θεωρητική και αφηρημένη.

Η ερμηνευτική σπουδή του Συμβόλου της Πίστης, το οποίο τοποθετείται στο κέντρο της λειτουργικής ζωής της Εκκλησίας, αποτελεί τον πλέον ευχερή συνάμα και λυσιτελή τρόπο για την προσέγγιση της ορθόδοξης δογματικής διδασκαλίας. Η προσέγγιση και η ανάλυση του Συμβόλου της Πίστεως μέσα από την πλούσια υμνολογική και λειτουργική παράδοση και όχι αυτόνομα και αποκομμένα από την εν γένει λατρευτική ζωή της Εκκλησίας προβάλλει ως η πλέον ενδεδειγμένη πορεία για την ανάδειξη της σημασίας, του περιεχομένου αλλά και της ερμηνευτικής προσέγγισης των δογμάτων της Εκκλησίας κατά τρόπο κατανοητό και από τον σύγχρονο άνθρωπο. Τα δόγματα δεν είναι κάποιες αφηρημένες και διανοητικές συλλήψεις αλλά εκκλησιαστικά γεγονότα και καρποί ζωής που πηγάζουν από την εμπειρία της Εκκλησίας, καθώς συναντά και βιώνει τον Τριαδικό Θεό που αποκαλύπτεται μέσα στην κτίση και στην ιστορία. Το εκκλησιολογικό αυτό υπόβαθρο των δογμάτων φανερώνει και το γεγονός ότι τα δόγματα εκφράζουν την ταυτότητα της Εκκλησίας ως έναν τρόπο σχέσεως του ανθρώπου με τον Θεό, τους άλλους ανθρώπους και τον κόσμο ολόκληρο. Συνεπώς, η δογματική θεολογία, κατά την ορθόδοξη αντίληψη, δεν αντλεί το κύρος της από έναν δογματισμό νομοκανονικής υφής και θεσμοποίησης αλλά από το γεγονός ότι ερμηνεύει και προσεγγίζει κατά τρόπο ορθόδοξο τα δόγματα της Εκκλησίας, φανερώνοντας ακριβώς και τη σημασία που έχει η εκκλησιαστική πίστη για την ύπαρξη του ανθρώπου και του κόσμου.

Τα πάντα στη ζωή της Εκκλησίας χρειάζεται να ερμηνεύονται και να κατανοούνται για να βιώνονται και να λειτουργούν ζωτικά σε κάθε εποχή. Όπως η Αγία Γραφή δίχως ερμηνεία αποβαίνει νεκρό γράμμα, τα δόγματα της Εκκλησίας κινδυνεύουν να μετατραπούν σε ιστορικά και μουσειακά μνημεία, όταν απλώς συντηρούνται και εκθέτονται, όταν δεν

προσεγγίζονται ερμηνευτικά και ζωτικά για τον κόσμο και τον άνθρωπο. Η ερμηνευτική αυτή αναγκαιότητα βρίσκεται στην ίδια τη φύση και τη λειτουργία των δογμάτων, καθόσον αυτά τα ίδια αποτελούν ερμηνεία της Αγίας Γραφής με συγκεκριμένη γλωσσική σάρκα. Έργο της δογματικής θεολογίας είναι η ιστορική και θεολογική τεκμηρίωση, καθώς και η ερμηνευτική προσέγγιση των δογμάτων της Εκκλησίας σε άρρηκτη σχέση με τη λατρευτική και βιωματική εμπειρία της εκκλησιαστικής κοινότητας, σε διάλογο με τη φιλοσοφία, τον πολιτισμό και γενικότερα με την περιρρέουσα ατμόσφαιρα κάθε εποχής, αλλά και με τα θεμελιώδη υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου. Ως συστηματική επέκταση της Ιστορίας των Δογμάτων, η δογματική θεολογία στοχεύει στην κατάδειξη του σωτηριολογικού και υπαρξιακού περιεχομένου των δογμάτων για τον άνθρωπο και τον κόσμο, στην κριτική και ερμηνευτική τους ανάλυση κατά τρόπο κατανοητό από τον σύγχρονο άνθρωπο. Καθώς τονίσαμε, η δογματική δεν αποσκοπεί απλώς στη γνώση αλλά στην ερμηνευτική προσέγγιση και ανάδειξη του σωτηριολογικού περιεχομένου των δογμάτων για τον άνθρωπο και τον κόσμο ολόκληρο. Για τον λόγο αυτό η δογματική θεολογία είναι ανάγκη να αναδεικνύει και να φανερώνει την κεντρική θέση των δογμάτων στη ζωή και στο ήθος της Εκκλησίας αλλά και να επισημαίνει την οργανική σχέση της λατρείας με τη δογματική διδασκαλία της. Έτσι, η έρευνα και ανάλυση της δογματικής επιβάλλεται να γίνεται σε σχέση και αλληλεξάρτηση με τους άλλους θεολογικούς τομείς αλλά και με ολόκληρη την εκκλησιαστική και λειτουργική ζωή. Επιπλέον, είναι ανάγκη να ερμηνευθεί η σημασία της δογματικής διατύπωσης, η οποία έλαβε χώρα μετά από τις προκλήσεις των αιρετικών διδασκαλιών, δηλαδή, για ποιμαντικούς και σωτηριολογικούς λόγους και όχι θεωρητικά ή ιδεολογικά. Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει ότι η ταυτότητα της Εκκλησίας και η ταυτότητα της πίστεως της εμπνέεται και καθορίζεται από το Άγιον Πνεύμα που συνεργεί στο σώμα του Χριστού μέσα στην ιστορία, φανερώνοντας τις καίριες όψεις της αλήθειας για τη σωτηρία του κόσμου και του ανθρώπου, αποκαλύπτοντας την εσχατολογική προοπτική και πορεία της Εκκλησίας. Συνεπώς, η θεολογική βάση των δογμάτων είναι κατ' εξοχήν βιβλική και εκκλησιολογική. Τα δόγματα αποτελούν βιβλικά και εκκλησιολογικά γεγονότα που προέρχονται από την εκκλησιαστική κοινότητα και διαμορφώνονται μέσα σ' αυτήν. Σε καμία περίπτωση τα δόγματα της Εκκλησίας δεν είναι θεωρητικές ή ιδεολογικές διακηρύξεις, άσχετες με τη ζωή του ανθρώπου, αλλά αφορούν την εκκλησιολογική ταυτότητα και την εσχατολογική προοπτική του κόσμου και του ανθρώπου. Τα δόγματα δεν είναι λογικές προτάσεις της πίστεως ή δικανικές αποφάσεις της Εκκλησίας, οι οποίες απευθύνονται αυτονομημένα στη διανοητική σύλληψη, όπως συνέβη στη σχολαστική θεολογία του Μεσαίωνα, αλλά έχουν άμεσες υπαρκτικές διαστάσεις για τη σωτηρία του ανθρώπου από τη φθορά και το θάνατο. Γι' αυτό ακριβώς και έργο της δογματικής θεολογίας είναι η κατάλληλη επέκταση και ερμηνευτική διασύνδεση των δογμάτων με τα θεμελιώδη υπαρξιακά προβλήματα του ανθρώπου σε κάθε εποχή.